

A Szovjet Tudományos Akadémia Könyvtárának automatizált információs rendszere

A Szovjet Tudományos Akadémia Könyvtárában 1976 óta folyik az automatizált információs rendszer kidolgozása. Elkészülte után a rendszer regionális központként része lesz a Tudományos Akadémia keretei között létrehozandó információs rendszernek. Mint a leningrádi körzet információs központja a következő funkciókat fogja ellátni:

- koordinálja az akadémiai intézetek munkatársainak információellátását más hatósági felügyelet alá tartozó regionális és ágazati központokkal,
- témafigyelést végez a leningrádi akadémiai intézetek munkatársai számára a más információs központokból beérkező adatbázisok alapján,
- ellátja az akadémiai intézeteket az Akadémiai Könyvtárban létrehozott adatbázisokkal,
- online retrospektív keresést végez az akadémiai intézetek információs központjaiban lévő adatbázisokban,
- témajegyzékeket és bibliográfiákat állít össze az akadémiai intézetek által kidolgozott tematika szerint,
- biztosítja a felhasználóknak az igényük szerinti elsődleges forrásokat vagy azok gyorsmásokait.

Az akadémiai intézetekben működő könyvtáraknak koordinálniuk kell tevékenységüket az intézetükben működő információs osztályokkal, és létre kell hozniuk az intézményben végzett kutatások eredményeit tartalmazó, gépi hordozókon tárolt, helyi faktografikus vagy bibliográfiai adatbázisokat. Több leningrádi intézetben már folyik a faktografikus adatbázisok építése.

A létrehozandó, gépi hordozókon tárolt adatbázisok összességükben olyan regionális osztott automatizált adatbankot fognak képezni, amely az automatizált információs központok hálózatában online elérhető lesz, és szerves részét fogja képezni a Szovjetunió egységes automatizált információs bázisának és a Tudományos Akadémia számítástechnikai hálózatának.

Az akadémia könyvtárának információs rendszere a biológia, a fizika, a matematika és a társadalomtudományok területét öleli fel. A könyvtár a VINITI-től mágnesszalagon kapja meg a biológiai adatbázisokat, a jövőben pedig fizikai és matematikai adatbázisokat is fog kapni. Információs bázisa bővül az Akadémia Társadalomtudományi Intézetétől érkező közgazdasági, továbbá Alkalmazott Matematikai Intézetétől érkező fizikai és matematikai adatbázisokkal is.

A könyvtárban már két könyvtári alrendszer működik, nevezetesen:

- „a könyvtár olvasóinak összetétele”,
- „külföldi folyóiratok iránti olvasói igények elemzése”.

Az automatizált rendszer első szakaszát – amely az információt szolgáltató alrendszerből és az említett két

könyvtári alrendszerből áll – 1980 végén helyezték üzembe.

A könyvtár még messze nem teljes mértékben elégíti ki a leningrádi akadémiai intézetek munkatársainak igényeit, mivel jelentős nehézségei vannak az ASOD alkalmazói programcsomaggal, amely nem biztosítja az információk kellő mértékű relevanciáját és nagy információs zajt eredményez. A hiba elhárítására a VINITI járulékos szoftvert dolgoz ki a programcsomaghoz.

Az INION-tól (Institut naučnoj informacii po obščestvennym naukam – Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Intézete) kapott, közgazdasági témájú adatbázissal az a probléma, hogy a mágnesszalagos információrögzítési formátum eltér a Szovjetunió országos szabványában előírt kommunikációs formátumtól.

A leendő automatizált rendszer alapja az az adatbank lesz, amely a hazai és külföldi irodalomról, az összszövetségi központból érkező bibliográfiai adatokat, az ágazati adatbázisokat, a normatív-műszaki adatokat, valamint a kereső apparátust foglalja magában. Az adatbank részét képezik még a kölcsönzési adatok is.

A könyvtárnak nincs saját számítóközpontja, ezért a kollektív használatra szánt leningrádi akadémiai számítóközpontot fogja igénybe venni. Ennek érdekében a könyvtárban, később pedig a nagyobb akadémiai intézetek könyvtáraiban terminálokat helyeznek el.

Már jelenleg is folynak bizonyos szolgáltatások (témafigyelés, retrospektív keresés) az akadémiai számítóközpontból VIDEOTON terminál segítségével, és bérelnek gépidőt egyéb intézményektől is. Ez a szolgáltatás azonban érezhető a szolgáltatás minőségén és eredményességén.

1983-ra tervezték az SzM–4 miniszámítógép üzembe helyezését, amely mind terminálként, mind kiszámítógépként használható kisebb tárolókapacitást igénylő feladatok megoldására.

Az első szakaszban nem sikerült megoldani olyan fontos könyvtári folyamatok automatizálását, mint pl. a folyóiratok előfizetése, a könyvtárba érkező folyóiratokról géppel olvasható állomány kialakítása, a kölcsönzésre kiadás és visszavétel ellenőrzése stb. A feldolgozási munkák gépesítése során a GPNTB (Gosudarstvennaja publičnaja naučno-tehničeskaja biblioteka = Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár) által működtetett, a külföldi irodalom adatait tartalmazó bibliográfiai rendszerrel való együttműködést tervezik. A szovjet könyvek adatait pedig a Könyvkamara által kibocsátott mágnesszalagos tartalmazzák.

Az automatizált rendszer második szakaszának feladatait a technikai lehetőségek függvényében oldják meg. A rendszer – a létrehozásával és bevezetésével kapcsolatos

szervezési és műszaki feladatok megoldása után – a következő lehetőségeket fogja nyújtani a felhasználónak:

- önállóan végzett információkeresés, ami lényegesen növeli a kapott információ relevanciáját,
- a kérés megfogalmazása pontosítható lesz a párbeszéd keresés folyamatában is,
- a keresés során bekövetkező igényváltozástól függően széles határok között variálható lesz a kiadandó információ mennyiség.

E program megvalósítása az évtized végéig is csak kísérleti üzemmódban lesz lehetséges. Maga a könyvtár kisméretű kollektívájával a felmerülő problémáknak csak egy részét képes önerőből megoldani, nevezetesen:

- A könyvtár mint funkcionális rendszer modellezése.
- A tudományos publikációk információértéke automatizált mérési módszereinek kutatása. Az információk mérésénél a következő tényezőket kell figyelembe venni: az anyag újdonsága, a dokumentum terjedelme, az adott téma feldolgozási spektruma, hivatkozottság, elavulási idő (a keresettség dinamikája), igény rá a szak- és iskolai könyvtárakban, példányszám, az új és hagyományos információ aránya, a dokumentum struktúrája stb.
- Nem bonyolult könyvtári bibliográfiai folyamatok automatizálási módszereinek, algoritmusainak és programrendszerének a kidolgozása miniszámítógépekre, valamint a miniszámítógépek intellektuális terminálként történő felhasználási módozatainak kimunkálása.
- Osztott bibliográfiai és faktografikus adatbankok létrehozási módszereinek a kidolgozása a műszaki-tudományos könyvtárakból és tájékoztató részlegekből álló hálózat részére.

Az automatizált rendszer bevezetésének egyesítenie kell a könyvtári információs szolgáltatás valamennyi fontos folyamatát és a következő feladatokat megoldania:

- a hazai és külföldi irodalomra feladott rendelések teljesítésének automatikus ellenőrzése,
- a könyvtárba beérkező irodalom automatikus feldolgozása,
- a géppel olvasható katalógusok létrehozása,
- a felhasználók kiszolgálása folyamatos tájékoztatással, retrospektív kereséssel, valamint primer dokumentummal vagy annak másolatával,
- információs kiadványok előállítás,
- a könyvtárközi kölcsönzési igények kielégítésének diszpécser típusú irányítása,
- a könyvtár működési adatainak elemzése a tevékenység tervezésének és irányításának optimalizálása céljából,
- az automatizált rendszer működésének biztosítása az akadémia egységes információs rendszerébe tartozó automatizált központként,
- az olvasói kiszolgálás koordinálása a leningrádi körzeti információs központjaival.

A rendszer kiépítésének első szakasza 1985-ig tartott, a második – amelynek eredménye a teljesen kiépített üzemelő rendszer lesz – 1990-ben zárul.

/DANČENKO, T.N. – KRAJZMER, L.P. – FILOV, V.A.: *Avtomatizirovannaja bibliotечно-informacionnaja sistema Biblioteki Akademii Nauk SSSR = NTI, Ser 2. 1983. 4.sz. p.1–4./*

(Virághalmi Ferenc)

A tájékoztató munka fejlesztése az NDK-ban 1990-ig

Az NDK-ban a szocializmus továbbépítésének jelenlegi szakaszában a tudományos-műszaki tájékoztatás szakembereire növekvő felelősség hárul. A tudomány és technika 1990-ig, illetve 2000-ig végrehajtandó fejlesztését elősegítő tájékoztatásnak és könyvtárügynek feladatai teljesítéséhez figyelemmel kell kísérnie az információs igények változását, eleget kell tennie a tájékoztató munkával szemben támasztott új minőségi és mennyiségi követelményeknek. Elő kell segíteni az országos információs rendszerben és a szakkönyvtári hálózatban a korszerű információs technika és technológia alkalmazását. A nagyobb gazdasági hatékonyság érdekében végzendő tájékoztató munka fejlesztése a hagyományos gondolkodásmóddal és eszközökkel már nem oldható meg, hanem csak társadalmi összefogással és a korszerű eszközök és módszerek alkalmazásával.

A tudományos-műszaki tájékoztató munka fejlesztésének fő irányait a következők határozzák meg:

A tudományos tájékoztatás mindinkább termelési tényezővé válik.

A korábban főleg az irodalmi beszerzésre és terjesztésre összpontosító tájékoztató, dokumentációs és könyvtári munka minőségi változáson megy át és egyre szervezettebben beépül a szellemi alkotó tevékenységekbe. A feladatok súlypontja tehát a szakirodalom rendelkezésre bocsátásáról annak elemző értékelésére, a tartalom, a tényadatok közvetítésére tevődik át.

Az információ a népgazdaság valamennyi területén a kutatás és fejlesztés, a technológiai innováció alkotóelemévé válik, a tájékoztató munka pedig ipari jelleget ölt és – a szállításhoz, közlekedéshez hasonlóan – részt vesz a közvetlen értéktermelésben.